

بررسی سبک و شیوه استاد شحات در قرائت قرآن

<?xml encoding="UTF-8?">

طلایه دار نسل جدید قاریان

استاد «شحات محمد انور» قاری بزرگی است که هم از نظر تاریخی و سنی و هم از نظر سبکی، جزء طلایه داران و پیشگامان قراء جدید مصر و جهان اسلام به شمار می رود. او به کشورهای مختلفی سفر کرده و محبوبیت زیادی را به دست آورده است.

حفظ قرآن و میزان آشنایی با تجوید، وقف و ابتدا و اختلاف قراءات

استاد شحات محمد انور تا نه سالگی قرآن را به طور کامل حفظ نمود و تعالیم اولیه قرآنی را فرا گرفت. پس از آن، علم تجوید را نزد «علی سید احمد الفرغچی» آموخت و آن چنان که در قرائت هایش هم دیده می شود، تجوید قابل قبولی دارد.

همچنین از نظر «وقف و ابتدا» نیز در بیشتر موارد، وقف و ابتدای مناسبی دارد؛ اما درباره اختلاف قراءات، به خلاف قاریان گذشته که یکی از بدیهی ترین نکات درباره آنها تسلط کامل بر «قراءات سبعة» و یا حتی «قراءات عشرة» بود، شخصی مانند شحات محمد انور، با این شهرت و مقبولیت، علاوه بر روایت حفص از عاصم، تنها بر روایت از نافع تسلط دارد و قراءات و روایات دیگر را فرا نگرفته است که ظاهراً این دو روایت را نیز از همان «علی سید احمد الفرغچی» یاد گرفته است. در قرائت هایش هم می بینیم که معمولاً مطابق با روایت حفص از عاصم است و گاهی هم به روایت ورش از نافع به قرائت قرآن می پردازد. و از روایت های دیگر خبری نیست؛ شحات در مصاحبه ای که در فروردین سال 1370 توسط رادیو قرآن کشورمان با وی ترتیب داده شده بود.

پس از آنکه گفت: تنها همین دو روایت را می داند به این نکته اشاره کرد که اساتید به من گفتند: از آنجا که تو صدای خیلی خوبی داری، نیازی نیست که بیش از این به تحصیل علم قرائت و آشنایی با اختلاف قراءات بپردازی و برو برای مردم به قرائت قرآن بپرداز. به همین جهت، تحصیل شحات در دانشگاه الازهر تنها به مدت دوسال به طول انجامید و بعد از طی این زمان از دانشگاه خارج شده و به صورت جدی و حرفه ای به کار قرائت پرداخت.

نقطه قوت قرائت

به راستی که اساتید شحات درست تشخیص داده بودند و او واقعاً دارای صوت دلنشین و صدای بسیار زیبایی بود و با دو سال تحصیلی که آن را هم در «معهد الموسیقی» گذرانده بود با دستگاه های موسیقی و حتی نواختن آنها آشنایی زیادی پیدا کرد و بعد از یادگیری خوب الحان و آهنگ ها، موفق به ارائه صوت و لحن کم نظیری شد که همگان را مجذوب خود ساخت و همین صوت و لحن عالی، نقطه قوت قرائت شحات به شمار می رود. البته خود او معتقد است تلاوت قرآن، چیز دیگری است و ربطی به موسیقی ندارد. و به تمامی قاریان توصیه می کند که بر اساس تقوای الهی تلاوت کنند.

این بسیار جالب و اثر گذار است که فردی پس از طی عالیت‌ترین سطوح و مدارج علمی و عملی در زمینه نغمات، الحان، دستگاه‌های موسیقی، اساس قرائت قرآن را امری فنی نمی‌داند؛ بلکه تقوای الهی و پرهیزگاری را به عنوان عامل اساسی در قرائت و تلاوت قرآن معرفی می‌کند.

ساختار سبکی

شحات از محدود قاریانی است که علاوه بر بهره برداری از شیوه قرائت قرآن نسل گذشته، با ذوق و سلیقه عالی و به مدد حنجره کم نظیر و صوت زیبایی که خداوند به او عنایت فرموده است، مؤفق به ساختن سبکی جدید و دلپذیری شده است.

سبک شحات از آن جهت که از قرائت شیوخ و اساتیدش استفاده کرده است، «تألیفی و ترکیبی» است و از آن جهت که ذوق و ابتکار وی نقش به سزایی در ساختن آن داشته است، «بدیع و ابتکاری» است.

اوج‌هایی زیبا

قرائت‌های شحات معمولاً از ارتقاع زیادی برخوردار است و همین امر، زیبایی قرائت وی را به نحو چشمگیری افزایش داده است. و حتی می‌توان گفت اوج‌های زیبای شحات که تشویق فراوان حضار و مستمعین را موجب می‌شود از مشخصه‌های بارز قرائت وی می‌باشد.

این اوج‌های کم نظیر با اینکه در بالاترین سطح خود با آزاد کردن کامل صدا همراه است؛ لیکن با تسلط خوبی که این قاری بزرگ در کنترل و جهت دهی به صوت و لحن خود دارد، عموماً به خارج صوتی و ایجاد یک صدای ناخوشایند و یا خارج لحنی، منجر نمی‌شود.

قرائت شاد

از جمله خصوصیات سبک شحات این است که او برخلاف اساتیدی همچون: عبدالباسط و منشاوی و برخی دیگر از قاریانی که قرائت‌های محزونی دارند، از نغمات و الحان شاد استفاده بیشتری کرده و بدین سبب قرائت‌های زیبا و شادی را ارائه کرده است و اساساً یکی از فرق‌های سبک نسل جدید قاریان مصری - که شحات نیز جزو آنان می‌باشد - نسبت به سبک قاریان قدیمی، این است که قرائت قاریان جدید، شادتر بوده و قاری دست خود را برای به کارگیری دستگاه‌ها و گوشه‌های شاد و گوشنواز، بازتر می‌بیند. و لذا به عکس قرائت پیشینیان که تا حدودی خشک و تحت ضابطه به نظر می‌رسد این قرائت‌ها، آزاد می‌باشند.

شحات برای آنکه بتواند قرائتی با دو خصوصیت پیش گفته (مرتفع و شاد) داشته باشد از «بیاتی» که در آغاز تلاوت هایش می‌خواند مسیر قرائت خویش را تعیین می‌کند و به همین خاطر می‌بینیم نوع «بیاتی» که برای شروع قرائت از آن استفاده می‌کند با بیاتی که مثلاً مصطفی اسماعیل یا عبدالباسط برای ابتدای قرائت انتخاب می‌شود بسیار متفاوت است؛ زیرا «بیات» شحات کاملاً با قرائت بلند و شاد خویش هماهنگ و متناسب است و او را به راحتی به دستگاه زیبای «رست» منتقل می‌کند.

ردیف آهنگی

همچنان که می دانید برای اجرای نغمات قرآنی در طول یک قرائت، ردیف ها و ترتیب های مختلفی وجود دارد که اساتید و قاریان با توجه به مسائل و عوامل گوناگون، ردیف مطلوبشان را برمی گزینند و شحات محمد انور نیز بر اساس مشخصات و ویژگی های سبکش (مانند شاد بودن) در بیشتر قرائت ها از ردیف آهنگی زیر استفاده می کند:

بیات - رست - چهارگاه - سه گاه - حجاز و...

البته علاوه بر این مقامات اصلی، مقامات فرعی و گوشه هایی را نیز در میان برخی از این دستگاه ها به اجرا می آورد، که از جمله می توان به اجرای «رمل» در دستگاهی مانند «سه گاه» اشاره کرد که استاد شحات، این کار لحنی را به زیبایی هر چه تمام تر انجام می دهد.

نغمه چهارگاه

در قرائت های قاریان بزرگ می بینیم که هر قاری، متناسب با سلیقه و علاقه خود و یا به خاطر تسلط ویژه ای که بر روی یک لحن دارد، از آن لحن استفاده بیشتری می برد و یا آن مقام را از مقامات دیگر، زیباتر اجرا می کند. اگر بخواهیم چنین لحنی را در قرائت های شحات پیدا کنیم قطعاً باید به سراغ نغمه های چهارگانه برویم؛ زیرا نغمه چهارگانه در قرائت این استاد مصری از جایگاه خاصی برخوردار است و او تبخّر زیادی در اجرای این لحن دارد و به صورت گسترده از این دستگاه استفاده می کند. تا آنجا که شاید نتوان قرائتی از این استاد مصری را یافت که مقام چهارگاه در آن وجود نداشته باشد.

جالب آنکه حتی قرائت معروف سوره «حمد» را به جای آن که به مقام بیات ختم کند، با نغمه چهارگاه به پایان می برد و فرود می آید. با این اوصاف به خوبی آشکار شد که اگر کسی بخواهد تکه های بسیار زیبایی از چهارگاه شنیده و یا این مقام را با قسمت های مختلف آن فرا گیرد قطعاً باید از قرائت های استاد شحات بهره برد. همچنین ترکیب های زیبایی از چهارگاه با الحان یا گوشه های دیگر مانند ترکیب چهارگانه با «رست»، «صبا»، «ماهور» و یا «عجم» از بخش های مهم اجرای این لحن به وسیله شحات است.

تفاوت قرائت های مصر با ایران

به دلیل استقبال بی نظیر مردم قرآن دوست میهن اسلامیمان از قرائت قراء بزرگ و تشویق هایی پی در پی و فراوان مستمعین که در پایان هر قسمت با فریادهای انفجاری «الله - الله» تمامی قراء مصری را شگفت زده کرده، به وجد می آورد، استاد شحات نیز متأثر از همین تشویق ها و استقبال مستمعین ایرانی و بنابر مثل معروف «مستمع صاحب سخن را برسر ذوق آورد»، قرائت هایش در ایران به صورتی عموم پسندتر، زیباتر و متنوع تر از قرائت هایش در کشور مصر می باشد و در عوض، قرائت های مصری او، فنی تر است.